

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, ректора Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка Соболя Євгена Юрійовича на дисертацію Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності», поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Ступінь актуальності обраної теми

Проблема запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності зростає у контексті трансформаційних процесів у сфері прав людини в Україні. Наявні адміністративні інструменти не повною мірою відповідають потребам забезпечення реальної рівності та часто залишають значний простір для суб'єктивізму з боку посадових осіб. На практиці відсутність чітких стандартів адміністративного реагування призводить до неоднаковості у вирішенні справ про дискримінацію, що суперечить принципу правової визначеності. Такий стан справ загрожує знеціненню самих механізмів захисту прав людини на адміністративному рівні.

Водночас дискримінація за гендерною ідентичністю має особливу природу та часто проявляється в прихованих формах, що вимагає від адміністративних органів специфічної обізнаності та чутливості. Без належного процедурного регламентування службовці ризикують або ігнорувати такі випадки, або трактувати їх некоректно. Відповідно, дослідження Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» є актуальним та своєчасним науковим викликом, що охоплює розробку критеріїв виявлення дискримінаційних дій, визначення обов'язків органів влади щодо запобігання дискримінації та формування ефективних процедур оскарження дискримінаційних актів чи бездіяльності для

гарантування базових прав кожної людини, незалежно від її гендерної ідентичності.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна

Дисертаційна робота характеризується системним підходом до предмету дослідження. Слід відзначити обґрунтованість наведених дисертанткою висновків, які базуються на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання. Основу дослідження становили філософські, загально-наукові та спеціально-юридичні методи наукового пізнання. Філософський закон діалектики дозволив сформулювати сутність правовідносин, що виникають у процесі запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Синергетичний метод став основою визначення системи суб'єктів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Формально-юридичний метод використано щодо аналізу законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Методи аналізу та синтезу дозволили сформулювати систему принципів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Метод класифікації використано щодо виділення форм дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Системний аналіз та логіко-юридичний метод застосовано щодо розкриття організації здійснення запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Завдяки методам аналогії та правового прогнозування були сформовані напрямки адаптації адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності до законодавства Європейського Союзу. Порівняльно-правовий метод використано щодо розкриття зарубіжного досвіду запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності

Мета роботи полягає в тому, щоб визначити адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, та на основі практики діяльності суб'єктів запобігання та протидії дискримінації, сформулювати напрямки та можливості адаптації адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності до вимог міжнародних стандартів, з урахуванням специфіки національної правової системи. Виходячи з аналізу основної частини дисертації, мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, розкрито шляхи та форми їх упровадження; визначено апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Отже, структура повністю відповідає цілям і задачам дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом наявних літературних джерел юридичного та методологічного спрямувань.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати, що наукова новизна отриманих результатів визначається тим, дисертація є новітнім монографічним дослідженням у сфері адміністративно-правових засад запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні, в результаті здійснення якого визначено проблеми та

запропоновано сучасні напрямки адаптації чинного адміністративного законодавства.

Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачкою на захист, мають відповідний, високий ступінь наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має обґрунтовані та достовірні наукові висновки, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення існуючих проблем адміністративно-правових засад запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні. Елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

4. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що напрямки та рекомендації дослідження впроваджені та можуть бути використані у наступних сферах: – науково-дослідній роботі – щодо теоретико-правового формування механізму запобігання та протидії дискримінації; – законотворчій сфері – для вдосконалення адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності; – освітньому процесі – щодо викладання навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти.

Отже, дисертаційна робота може виступати теоретичною основою для проведення науково-прикладних досліджень у сфері запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Висновки та рекомендації, що сформовані авторкою, можуть бути враховані при вдосконаленні чинного національного законодавства.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення та результати дисертації висвітлено в 7 наукових статтях, а також в трьох тезах доповідей на науково-практичних

конференціях: «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.), «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 07–08 лютого 2024 р.), «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.).

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертанта, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті роботи відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого наукового дослідження.

6. Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення

Незважаючи на наукову цінність роботи, дисертація не позбавлена певних недоліків та суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень.

1. В обґрунтуванні актуальності теми авторці слід було б навести авторські або інші емпіричні дані, які б підкреслювали важливість наукової теми з практичної позиції.

2. Для вдосконалення адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності авторці слід було б апробувати результати дослідження.

3. Сформована авторкою сутність правовідносин, що виникають у процесі запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності (підрозділ 1.1) має надто декларативний стиль. Авторка не пояснює, якими саме юридичними процедурами або механізмами реалізується забезпечення рівності чи виключення обмежень, без вказівки на інструменти правового захисту (наприклад, механізми скарг, адміністративний або судовий захист, санкції за дискримінацію тощо), тому сутність відповідних правовідносин не має елементи процедурного забезпечення для більш практичного та правового змісту.

4. Не зовсім структурно логічно є включення аналізу системи суб'єктів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності до першого, а не другого розділу дослідження.

5. Окремий аналіз авторці слід було б здійснити щодо можливостей використання медіації як способу припинення дискримінації.

При цьому, вищенаведені зауваження істотно не впливають на високі здобутки роботи, що є новим, актуальним та змістовним дослідженням.

7. Загальні висновки

Дисертаційна робота Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам МОН України.

Авторкою дотримано норми законодавства про авторське право і суміжні права та надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на

відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Отже, дисертаційне дослідження Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» виконане на належному науково-теоретичному рівні, за своєю актуальністю, теоретичним рівнем і практичною цінністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Орел Анастасія Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

**доктор юридичних наук, професор,
ректор Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка**

Є.Ю.Соболь